

EVOLUȚIA FERTILITĂȚII ÎN PROFIL GENERAȚIONAL: ANALIZA RETROSPECTIVĂ ȘI PROSPECTIVĂ

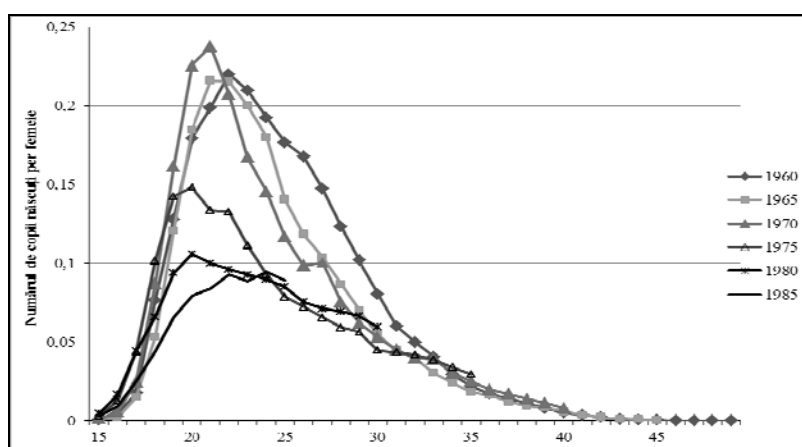
Olga GAGAUZ,
Dr. în sociologie, conferențiar,
Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

The main objective of this study is the analysis of changes in fertility of female birth cohorts. Age-specific fertility rates, completed fertility and preliminary estimations are presented and analyzed for 1960-1985 birth cohorts. The longitudinal analysis shows a significant impact of family policy adopted in the 80s of the last century on completed fertility for female 1970-1972 birth cohort. Reduction of the intensity and the postponement of births after 1990 year (1975-1985 cohort) is a characteristic feature of recent fertility trends. One of the conclusions is evident: stabilization of completed fertility at the level of 1,5 children per woman is the most realistic scenario in the next few years.

În lumea industrializată, a doua tranziție demografică s-a manifestat în generațiile născute în anii 1950 și 1960. Fosta Iugoslavia (republici Slovenia și Croația, în special), precum și Ungaria au fost pioneri în acest proces printre țările est-europene, în cohortele feminine născute în 1960 fiind înregistrată reducerea contribuției mamelor tinere în fertilitatea descendentă. Procesul de amânare a nașterilor în aceste țări a început ceva mai devreme decât în alte țări ex-socialiste [1, p.14-15].

În Republica Moldova primele modificări au fost observate în cohortele născute după 1970, devenind mai pronunțate la cele născute la mijlocul anilor '70 ai secolului trecut. Profilul de vârstă al fertilității femeilor născute în anii 1970-1972 ne demonstrează amprenta politicilor familiale din anii 1980, cele mai înalte valori ale ratelor specifice de fertilitate fiind înregistrate la cele mai tinere vârste de 19-21 ani. Astfel, curba fertilității are un caracter mai neuniform, în special se evidențiază vârful ascuțit al acesteia în comparație cu cea a generațiilor feminine născute în anii 1960, 1965.

Cohortele femeilor născute în anii 1973-1975, dar în special cele care s-a născut la sfârșitul anilor 1970 și mai recent, a căror socializare a avut loc deja în "noua Moldova post-sovietică," tind să difere de la părinții lor în ceea ce privește comportamentul reproductiv. În primul rând, ele demonstrează scăderea semnificativă a intensității nașterilor în vârstele tinere, și în al doilea rând, amânarea acestora spre vârstele mai mature. Ultima caracteristică a devenit mai evidentă la generațiile născute după anii 1980 (fig. 1).

**Fig. 1. Ratele specifice de fertilitate ale cohortelor
feminine născute în anii 1960-1985**

Sursa: calcule autorului în baza datelor nepublicate ale BNS.

Valorile fertilității acumulate către o anumită vârstă prezintă dovezi solide cu privire la modificările ale comportamentului reproductiv la generațiile feminine născute în anii 1960-1985. Încă o dată ne convingem că politicile familiale din anii '80 ai secolului trecut n-au influențat semnificativ valorile fertilității acumulate către 35 de ani (cea mai activă perioadă reproductivă) de către cohortelor feminine născute în anii 1966-1972, aceasta fiind cu mult mai scăzută comparativ cu cele ale cohortelor născute în anii 1960-1961. Pe când constatăm deplasarea nașterilor spre vârstele mai tinere, cele mai înalte valori ale fertilității acumulate către 20 de ani fiind înregistrate la cohortele feminine din anii 1970-1972, totodată fertilitatea acumulată către vârsta de 25 de ani având valori similare cu a generațiilor precedente (tab. 1).

Tabelul 1. Fertilitatea cohortelor feminine născute în anii 1960-1985 acumulată către vârsta respectivă (copii per femeie)

Anul nașterii	20 de ani	25 de ani	30 de ani	35 de ani	45 de ani
1960	0,41	1,40	2,02	2,23	2,29
1961	0,35	1,35	1,93	2,12	2,18
1962	0,32	1,30	1,83	2,01	2,07
1963	0,33	1,30	1,80	1,97	2,03
1964	0,36	1,31	1,78	1,95	2,00
1965	0,38	1,33	1,76	1,92	1,98
1966	0,41	1,35	1,78	1,94	2,01
1967	0,43	1,37	1,79	1,94	-
1968	0,46	1,37	1,76	1,92	-
1969	0,48	1,37	1,75	1,91	-
1970	0,51	1,38	1,77	1,95	-
1971	0,53	1,34	1,71	1,90	-
1972	0,52	1,24	1,56	1,74	-
1973	0,49	1,13	1,43	1,60	-
1974	0,48	1,06	1,36	1,54	-
1975	0,45	1,00	1,30	1,49	-
1976	0,45	1,00	-	-	-
1977	0,44	0,95	-	-	-
1978	0,41	0,90	-	-	-
1979	0,36	0,85	-	-	-
1980	0,33	0,79	-	-	-
1981	0,30	0,76	-	-	-
1982	0,27	0,74	-	-	-
1983	0,24	0,71	-	-	-
1984	0,24	0,69	-	-	-
1985	0,23	0,68	-	-	-

Sursa: calculele autorului în baza datelor nepublicate ale BNS.

Cele mai tinere generații feminine întârzie cu nașterea copiilor, valorile fertilității acumulate către vârsta de 20 și 25 de ani de către generațiile născute după 1980 fiind de două ori mai scăzute decât a celor din anii 1970 (tab.2).

Încă nu demult se constata probabilitatea înaltă sau aproape constantă a nașterii cel puțin a unui copil, amânarea primelor nașteri, și mai ales refuzul benevol de a avea un copil nu au fost specifice pentru Republica Moldova. Astăzi înregistrăm că, cel puțin, prima caracteristică a modelului tradițional de natalitate nu mai este relevantă – familiarizarea cu experiența de întârziere cu nașterea primului copil la generațiile mai tinere este foarte intensă. Primii alt comportament matrimonial și reproductiv au demonstrat generațiile născute la sfârșitul anilor 1970 – începutul anilor 1980. Nașterea copilului în vârstă până la 20 de ani devine tot mai rară, chiar și către vârsta de 25 de ani mai proporția celor care au născut cel puțin un copil este sub 50%, pe când la

generațiile născute în anii 1965-1973 către vârsta de 25 de ani circa 75% aveau cel puțin un copil, iar către vârsta de 30 o bună parte a acestora.

Tabelul 2. Ponderea femeilor, care au născut cel puțin un copil până la vârsta indicată, în generațiile feminine născute în anii 1965-1985, în %

Anul nașterii	până la 20 de ani	până la 25 de ani	până la 30 de ani
1965	17,7	74,1	86,6
1966	19,0	73,1	84,8
1967	20,2	72,7	84,9
1968	22,0	74,4	86,0
1969	20,8	79,2	90,0
1970	21,3	83,6	93,9
1971	24,8	82,1	91,6
1972	27,3	78,2	86,4
1973	28,1	74,3	80,8
1974	27,0	67,8	75,0
1975	27,5	62,6	71,2
1976	27,7	58,1	68,9
1977	27,4	55,4	67,0
1978	26,6	50,1	62,5
1979	20,1	45,8	58,8
1980	15,3	44,1	57,9
1981	11,0	43,3	
1982	12,9	44,7	
1983	13,6	44,5	
1984	13,9	44,9	
1985	13,8	45,2	

Sursa: tabelele de fertilitate elaborate de autor în baza datelor nepublicate ale BNS.

Răspândirea mijloacelor contraceptive moderne printre tineri este un fapt incontestabil, răspândirea avorturilor este în continuă scădere deși tinerii demonstrează o viață sexuală activă. Încă nu putem spune dacă amânarea primelor nașteri va contribui la creșterea ponderii femeilor care pe parcursul vieții n-au născut nici un copil. În același timp, experiența altor țări demonstrează probabilitatea înaltă de creștere a proporției femeilor fără copii.

Modificarea în masă a calendarului de nașteri este un factor foarte puternic care duce la o scădere rapidă a ratei totale de fertilitate anuale, aceasta de multe ori având niveluri cu mult mai reduse decât cele necesare pentru reproducerea populației [2]. Această stare se menține o perioadă îndelungată, deoarece schimbarea modelului de vârstă tradițional în formarea familiei nu se produce momentan în limitele perioadei de reproducere a unei generații.

Avantajele și dezavantajele unei noi strategii de planificare familială (trecerea de la comportamentul normativ la cel rațional) urmează a fi conștientizate și interiorizate de diferite grupuri sociale, să fie transmise la generații tinere. În afara de acestea, dacă în cadrul generațiilor feminine pe lângă modificarea calendarului de nașteri fertilitatea este influențată și de alți factori, atunci indicatorii anuali ai fertilității înregistrează valori scăzute (extrem de scăzute) atât din cauza amânării nașterilor spre vârstele mai mature, cât și din cauza reducerii generale a probabilității nașterilor de rangul doi, trei și mai mult în urma creșterii numărului de familii care refuză complet de la nașterea celui de-al doilea, al treilea și celui următor copil. În rezultat ratele de fertilitate pentru anii calendaristici înregistrează valori scăzute fără precedent (1,1-1,3). Evident că în Republica Moldova ca și în alte țări din Europa de Est se derulează acest scenariu, când

criza sistemului politici și economic după anii 1990 a servit în calitate de catalizator atât pentru transformarea modelului de vârstă a natalității, cât și pentru reducerea intențiilor reproductive în urma înrăutățirii situației socioeconomice și viitorului incert.

Percepția profundă a evoluției natalității pentru o perioadă de lungă durată și elaborarea prognozelor demografice este posibilă numai în baza evaluării nivelului de fertilitate a generațiilor reale. În prezent dispunem de informații complete cu privire la descendența finală a cohortelor feminine născute până în anii 1960. Sunt destul de fiabile evaluările descendenței finale a cohortelor feminine născute în anii 1960 și în prima jumătate a anilor 1970 care sunt la etapa de finisare a activității sale de reproducere. Însă pentru cohorțele feminine aflate în vârstă de activitate reproductivă maximă (generațiile născute în a doua jumătate a anilor 1970 și în anii 1980) putem face numai evaluări preliminare, reieșind din tendințele observate până în prezent.

Prognoza fertilității în profil generațional demonstrează o tendință continuă de reducere a fertilității generațiilor reale. Dacă cohorțele feminine născute în anii 1960-1971 se caracterizează prin fertilitatea la nivelul care asigură reproducerea populației sau foarte aproape de acesta, atunci cele născute în a doua jumătate a anilor 1970 pot avea descendența finală de 1,5-1,6 copii per femeie. Descendența finală a generațiilor feminine născute în anii 1980-1985 a fost evaluată reieșind din tendințele actuale de scădere a intensității natalității, la nivelul de 1,45-1,5 copii per femei (tab.3).

Tabelul 3. Fertilitatea realizată și prognozată a cohortelor feminine cu anul nașterii 1960-1985

Anul nașterii	Vârsta atinsă către 2010	Numărul mediu de copii născuți către anul 2010, per femeie	Fertilitatea prognozată, suplimentar la cea realizată	Fertilitatea descendentă	Diferența în comparative cu cohorta din 1960
1960	50	2,29	-	2,29	
1965	45	1,98	-	1,98	-0,31
1966	44	2,00	-	2,00	-0,28
1967	43	2,01	-	2,01	-0,28
1968	42	1,99	0,01	2,00	-0,29
1969	41	1,98	0,01	1,99	-0,30
1970	40	2,02	0,02	2,04	-0,25
1971	39	1,96	0,03	1,99	-0,30
1972	38	1,80	0,05	1,85	-0,44
1973	37	1,64	0,10	1,74	-0,55
1974	36	1,56	0,14	1,70	-0,59
1975	35	1,49	0,11	1,59	-0,69
1976	34	1,48	0,17	1,66	-0,63
1977	33	1,41	0,20	1,61	-0,68
1978	32	1,33	0,25	1,58	-0,71
1979	31	1,24	0,28	1,51	-0,78
1980	30	1,14	0,39	1,53	-0,76
1981	29	1,05	0,39	1,44	-0,85
1982	28	0,98	0,52	1,50	-0,79
1983	27	0,88	0,61	1,49	-0,80
1984	26	0,78	0,69	1,47	-0,82
1985	25	0,68	0,77	1,44	-0,85

Sursa: calculele autorului în baza datelor nepublicate ale BNS.

Fertilitatea descendentă a cohortelor feminine, care nu și-au încheiat activitatea de reproducere în Republica Moldova, ca și în alte țări în care se derulează procesul a

doua tranziție demografică, depinde de mai mulți factori. În primul rând, în ce măsura amânarea nașterilor spre vârstele mai mature va însemna amânarea nașterilor pe întotdeauna (deci cum se va schimba proporția femeilor care pe parcursul vieții reproductive n-au născut nici un copil). În al doilea rând, care va fi limita de vârstă de amânare a nașterilor și respectiv ce factori socioeconomici sunt responsabili pentru continuarea sau inhibarea acestei tendințe. Și în al treilea rând, în ce măsura maternitatea în vârstă matură va fi social acceptată, atunci când, vor fi evidente efectele pozitive și negative ale schimbărilor în modelul de formare a familiei, inclusiv cele biologice legate de reglementarea fertilității, și cele ce țin de sănătatea femeilor și copiilor [3].

Până când există semne slabe că nașterile amânate vor fi recuperate la vârstele mai mature. În baza analizei tendințelor natalității și a schimbărilor conjuncturale ale acestora în profil generațional concluzionăm că stabilizarea descendenței finale a cohortelor la nivelul de 1,5 prezintă cel mai realist scenariu în anii apropiați.

Referințe bibliografice

1. Sobotka, T. Ten years of rapid fertility changes in European post-communist countries: evidence and interpretation. Working Papers Series 02-01. Groningen: Population Research Centre. 2002. http://www.rug.nl/prc/publications/workingPapers/download/WP_02_1.pdf
2. Bongaarts J. and Feeney G. On the quantum and tempo of fertility: Reply //Population and Development Review, 2000. 26(3), p.560-564.
3. Захаров С. Перспективы рождаемости в России: второй демографический переход // Отечественные записки, 2005. <http://www.strana-oz.ru/2005/3/perspektivy-rozhdaemosti-v-rossii-vtoroy-demograficheskiy-perehod>